

Okul Öncesi Dönemdeki Göçmen Çocuklarda Benlik Algısı: Sosyal Uyum ve Beceri Eğitiminin Etkisi¹

Emine Bozkurt Polat², Saide Özbey³, Mehlika Köyceğiz Gözeler⁴ ve Sare Türkmen⁵

Öz

Araştırma Ankara Keçiören Gençlik Merkezi'ne devam eden 60-72 aylık 17 Afgan çocuğa uygulanan Sosyal Uyum ve Beceri Eğitim Programının çocukların benlik algıları üzerine etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada öntest-sontest kontrol grupsuz deneysel desen kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu amaçlı örnekleme yöntemi ile seçilen Keçiören Gençlik Merkezi'ne devam eden 60-72 aylık 17 göçmen çocuk oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak çocukların benlik algısı düzeylerini ölçmek amacıyla "DeMoulin Benlik Algısı Ölçeği" kullanılmıştır. Çalışmada Sosyal Uyum ve Beceri Eğitim Programı haftada 2 gün ve 12 hafta süreyle Afgan çocuklara uygulanmıştır. Program öncesinde ve sonrasında çocukların benlik algılarının düzeyleri ölçülmüştür. Yapılan analizler sonucunda çocukların Sosyal Uyum ve Beceri Eğitim Programı öncesinde ve sonrasında aldıkları puanlar arasında son test lehine anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Programın kalıcılığını saptamak amacıyla yapılan sontest ve kalıcılık testi puanları arasında son test lehine ve öntest-kalıcılık testi puanları arasında ise kalıcılık testi lehine anlamlı farklılık saptanmıştır ($p<0.05$). Bu durum uygulanan programın çocukların benlik algısı puanları üzerinde olumlu ve anlamlı etki sağladığı ancak zaman içerisinde bu etkinin azalmakla birlikte devam ettiği şeklinde yorumlanmıştır. Bununla birlikte benlik algısının çocuğun içinde bulunduğu aileden önemli ölçüde etkilendiğine dikkat çekilerek ebeveynlerin çocuk eğitimi konusunda eğitim almaları sağlanarak çocukların olumlu benlik algısı kazanmalarında önemli katkı sağlayacağı şeklinde öneride bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Benlik algısı; Sosyal Adaptasyon; Sosyal Beceri; Okul Öncesi Eğitimi

ABSTRACT IN ENGLISH

Self Perception in Preschool Immigrant Children: The Effect of Social Adaption and Skills Education

In the study, it was aimed to examine the effect of Social Skills Training Program applied to 60-72 months old immigrant Afghan children on children's self-perception. In the research, an pre-test -post-test experimental design without control group was used. The study group of the research consists of 17 immigrant children of ,60-72 months, attending to Ankara Keçiören Youth Center, which was selected with purposeful sampling method. "DeMoulin Self-Perception Scale" was used as a data collection tool to measure children's self-perception levels. In the study, the Social Cohesion and Skills Training Program was applied to Afghan children 2 days a week and for 12 weeks. The self-perception levels of the children were measured before and after the program. As a result of the analysis, it was

¹ Bu çalışma 2. International Hazar Scientific Researches Conference, April 10 - 12, 2021 Baku, AZERBAIJANK Hazar University isimli kongrede sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Emine Bozkurt Polat, Gazi Üniversitesi, Türkiye. E-mail: eminebozkurt46@hotmail.com.

³ Saide Özbey, Gazi Üniversitesi, Türkiye. E-mail: saideozbey@gmail.com; sozbey@gazi.edu.tr.

⁴ Mehlika Köyceğiz Gözeler, Gazi Üniversitesi, Türkiye. E-mail: mehlikakoycegiz25@hotmail.com.

⁵ Sare Türkmen, Gazi Üniversitesi, Türkiye. E-mail: sareturkmen61@gmail.com.

determined that there is a significant difference between the scores of the children before and after the Social Adaptation and Skills Training Program in favor of the post test ($p < 0.05$). However, a significant difference was found in favor of the pre-test ($p < 0.05$). This situation was interpreted as the applied program had a positive and significant effect on the self-perception scores of the children, but this effect continued, although it decreased over time. In addition, it was pointed out that the self-perception of the child is significantly affected by the family, and it was suggested that the education of parents on child education would make a significant contribution to the children's gaining a positive self-perception.

Keywords: *Self Perception; Social Adaption; Social Skill; preschool education*

Giriş

Benlik kavramı, bireyin sosyal, bilişsel ve fiziksel faaliyetler de dahil olmak üzere çeşitli alanlarda göreceli yeterlilik algılarını yansıtan çok boyutlu bir kavramdır. “Kişinin kendisine ve yeteneklerine ilişkin algısı” olarak tanımlanabilir (Leibham, Alexander & Johnson, 2013). Kişinin kendisine ilişkin algısı yaşamın ilk yıllarındaki deneyimler ile birlikte başlar ve her yaş dönemindeki mevcut ilgi ve ihtiyaçlar bireylerin kendine özgü kimliklerini oluşturur (Erikson, 1968). Kimliğin “kendine özgü” kısmının nasıl şekilleneceği ise kişinin benliğinden etkilenmektedir (Taylor, Peplau & Sears, 2010). Benliği anlamlandıran olumlu ve olumsuz deneyimler ve duygusal çıktılar benliğe yönelik algıları şekillendirmektedir (Demoulin, 2000). Benlik algısının oluşumu; bireyin kendinin ve etrafının farkında olmasını, fark ettiği durumları incelemesini, çevre ile iletişimini analiz ederek değerlendirmesini gerektiren ve bu değerlendirme sonuçlarına göre davranışları düzenleyen, kendi içinde çok işlevsel bir mekanizmanın ürünüdür (Cimpian, Hammond, Mazza & Corry, 2017; Türkmen ve Özbey, 2018).

Erken çocukluk döneminde, çocuklar doğumdan itibaren kendini ve içinde bulunduğu kültürü anlamaya; benzer ve farklı yönlerini keşfetmeye başlar. Bu şekilde kim oldukları duygusu gelişmeye başlayarak benlik kavramını meydana getirir (Leibham, Alexander & Johnson, 2013). Başka bir ifadeyle doğumdan sonra; çocuğun ben ve öteki ayrımını yapabildiği anda benlik algısı şekillenmeye başlamaktadır (Harter, 2015). Bu ayrım ile bebek kendine ait ilk şemasını oluşturur. Bu süreçte, bebeğin, bakımını sağlayan kişi ile güvenli bağ kurması ve olumlu etkileşimler yaşaması olumlu benlik algısı geliştirmesi açısından önem taşımaktadır (Bowlby, 1980). İlerleyen dönemlerde de çocuğun çevresi ile etkileşimi devam etmektedir. Bu etkileşimlerden alınan geri bildirimler ve duygular ise çocuğun kendine yönelik değerinde söz sahibi olmaktadır. Başlangıçta ilkel olan algıların çocuk geliştikçe kendine özgü bir yapı oluşturacak şekilde değişim gösterdiği görülmektedir (Bracken & Lamprecht, 2003). Mead (2017) benliğe ve benliğe yönelik algılamaların taklit, oynama (play) ve oyun (game) olmak üzere üç aşamalı toplumsallaşma sürecinden kaynakladığını ifade etmektedir. Taklit, çocuk çevresini gözlemlemesi ve gözlemlediklerini taklit ederek sergilemesidir. Oynama, çocuğun toplumsal rolleri oyunları aracılığı ile anlamlandırmadır. Çocuk oynadığı oyunlarda etrafında gördüğü anne-babalık, öğretmenlik gibi modelleri ve bu modellerin sorumluluklarını; gözlemlediği ve zihninde algıladığı hali ile yansıtır. Oyun ise, çocuğun çevresindeki bireylerin tepkilerini dikkate alarak, içinde yaşadığı kültür ve topluma uygun davranışları sergilemesidir. Bu süreçte çocuk, kişilerin birden fazla role sahip olduğunu bilir ve çeşitli rollerin ayrımını yapar. Başka bir deyişle, çocuk önce davranışları ve duyguları, ardından bu tepkilerin toplumdaki yerini ve son olarak bu tepkilerin ne zaman ortaya çıktığını, toplumsal onay-red durumlarını öğrenmektedir (Mead, 2017).

Çocukların benlik kavramlarının önemli gelişimsel ve eğitimsel etkileri vardır. Kendilerini akademik olarak yetkin, fiziksel olarak çekici ve sosyal olarak kabul edildiğini gören çocuklar, kendilerini yetersiz gören, çekici veya popüler olarak görmeyen çocuklardan daha yüksek bir özgüvene sahiptirler (Leibham, Alexander & Johnson, 2013). Olumlu bir benlik kavramı, bireyin karşılaştığı zorluklar karşısında bu problemi çözebileceğine ve bu zorluğu aşabileceğine olan inancı ile kendisini gösterir. Bu nedenle olumlu benlik algısının gelişmesi çocuğun hayatta karşılaştığı zorluklar ve bu zorlukları aşma sürecinde yetişkinin doğru rehberliği ile güçlenmektedir (Zarotis, 2019). Bu açıdan bakıldığında; çocuğun küçük yaştan itibaren çevreyi güvenilir olarak algıladığı, olumlu rol modeller ile karşılaştığı, duygularını ifade edebildiği, değer gördüğü bir ortamda büyümesi olumlu benlik algısı geliştirmesini desteklemektedir. Olumlu benlik algısına sahip çocuklar kendine değer verir, özgüveni yüksektir, sosyal becerileri gelişmiştir, karşılaşılan zorluklar karşısında pes etmez, psikolojik sağlamlığı yüksektir ve başarılıdır (Çelikel, 2019; Gizir & Baran, 2003; Özkan, 2015). Olumsuz benlik algısına sahip çocuklarda ise kendini değersiz hissetme, başarısız olacağını düşünme, motivasyonsuzluk, işe başlamama veya erteleme davranışı görülmektedir (Allodi, 2000; Pomerantz ve Ruble, 1997).

Benlik algısının gelişimi çocuğun içinde bulunduğu sosyal çevreden bağımsız değildir ve çocuk içinde bulunduğu toplumun kültürel yapısından doğrudan etkilenmektedir. Dolayısıyla kültürel öğelerin o toplumdaki bireylerin benlik algılarının yapı taşı olduğu söylenebilir. Çocuk içinde bulunduğu bu kültür ile kazandığı düşünce, inanç ve davranışlar aracılığıyla kendine ve dış dünyaya ilişkin bakış açısını geliştirir. Başka bir ifadeyle çocuğun sosyal ortamlarda sergilediği olumlu ya da olumsuz her türlü davranış ile kendine, başkalarına ve hayata dair düşünceleri yaşadığı kültür ile şekillenmektedir. Bu nedenle erken çocukluk döneminde benlik algısının gelişiminde çocuğun içinde yaşadığı kültürün etkisi önem taşımaktadır. Kültürün, sosyal ve düşünsel/davranışsal farklılıkları kapsayan ulusal bir kimlik (Çelikel, 2019); bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü (TDK, 2019) olduğu düşünüldüğünde kültürün benliğin yoğrulmasında yapı taşı olduğunu da söylemek mümkündür.

Günümüz dünyasında toplumlar arasında kurulan bağlar, kültürün salt bir topluma ait öge olmasını ters yönde etkilemektedir. Özellikle “ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine taşınma (TDK, 2019)” durumunu ifade eden göç kavramı ülkelerin profillerini ve dolayısıyla kültürlerini doğrudan etkilemektedir. Bireyler, eğitim, daha iyi yaşam koşulları vb. sebeplerle isteyerek göç ettikleri gibi savaş, iç karışıklıklar vb. gibi sebeplerle göç etmek zorunda kalabilir. Hem mülteci veya göçmen bireyler için hem de ev sahibi ülke için mülteci ve göçmen statüsünde bulunan kişiler sosyal ve kültürel olarak entegrasyon sorunları yaşamaktadır (Cebeci, 2015). Bu sorunlardan da olumsuz olarak en çok etkilenenler çocuklar olmaktadır. Kendilerini korumakta güçlük çeken çocuklar göç sürecinde barınma, sağlık hizmetleri ve eğitim alma gibi temel haklarına sahip olamamakta, oyun oynama hakkı da elinden alınabilmektedir (Özservet & Sirkeci, 2016).

Türkiye-Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün (2019) verileri incelendiğinde; 2017 yılı sonunda 32.058.216, 2018 yılı sonunda 39.468.492, 2019 yılı sonunda 44.527.385 yabancı'nın Türkiye'ye giriş yaptığı; yıllara göre ülkeye giren yabancı sayısının devamlı arttığı görülmektedir. 2019 yılında Türkiye'de ikamet edenlerin uyruklarına göre ilk onda: Irak, Türkmenistan, Suriye, Azerbaycan, İran, Afganistan, Özbekistan, Rusya, Mısır ve Libya bulunmaktadır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019). Göçmenlerle yapılan çalışmalar, göçmenlerin ev sahibi ülkenin

kültüründen etkilendikleri gibi aynı zamanda ev sahibi kültürden de etkilediklerini göstermektedir (Dikmen, Topaloğlu, Atalay & Bosnalı, 2019). Göçmen grup için özellikle göç eden birinci kuşağın kendi kültürünü koruma eğilimi gösterdiğini; kuşak sayısı arttıkça geleneksel kültürel değerler yerine popüler kültüre adapte olma eğilimi göstermenin de arttığını belirtmek gerekir (Aşkın, 2014). Bu sürece çocuk açısından bakıldığında; çocuk var olduğu etnik kökeni ve kültürü korumak isteyen bir üst kuşak ile ev sahibi kültür arasında kendine bir kimlik oluşturma çabasıdır. Özellikle sosyoekonomik açıdan dezavantajlı gruplarda, iki kültürden de etkilenen ama ikisine de tam olarak kendini ait hissetmeyen arada kalmış çocuklar ortaya çıkmaktadır. Ait hissettikleri bir kültür olmayışından dolayı arada kalmışlık, çocukların kimliklerini ve benliğini olumsuz etkilemekte; buda çocuklarda özgüven ve sosyal beceri eksikliğine neden olmaktadır.

Nitekim, göçmen çocuklara yönelik öğretmenler ve okul yöneticileri ile yürütülen çalışmaların çoğunda göçmen çocukların sosyal beceri eksikliği, iletişim kuramama, ilgisizlik ve davranış problemleri olduğuna yönelik elde edilen bulgular dikkat çekmektedir (Eren, 2019; Polat, 2012; Topsakal, Merye & Keçe, 2013; Yurdakul & Tok, 2018). Örneğin, Yurdakul ve Tok'un (2018) çalışmasında öğretmenler, göçmen çocukların dil bilmemesi ve kültüre adapte olamaması nedeniyle sınıf arkadaşları ile kaynaşamama, iletişim kuramama, iletişim kurmadığı için agresiflik ve problem davranışlar gösterme ve çekingenlik sorunları yaşadıklarını belirtmişlerdir. Börü ve Boyacı'nın (2016) çalışmasında da benzer şekilde öğretmenler, göçmenleri ülkeleri için risk olarak gördüklerini, göçmen öğrencilerin dil sorunu yaşadıklarını, derslere ilgisiz olduklarını ifade etmiştir. Aynı çalışmada, göçmen öğrenciler de dil sorunu yaşadıklarını belirtirken, kendilerini yabancı hissettiklerini ve akran reddine maruz kaldıklarını ifade etmiştir. Eren (2019)'ın okul yöneticileri ve öğretmenler ile yürüttüğü çalışmasında, göçmen çocukların akranları ile iletişim kurmadıkları, çekingen ve özgüvensiz oldukları saptanmıştır.

Yapılan çalışmaların sonuçları değerlendirildiğinde göçmen çocukların yaşadıkları bu problemlerin ortadan kaldırılmasında sosyal beceri eğitiminin önemi ortaya çıkmaktadır. Sosyal beceriler çocuğun iletişim becerileri, kendisine güven, işbirliği, paylaşma, yardımlaşma ve empati gibi becerilerini geliştirerek akran ilişkileri üzerinde olumlu etkiye sahiptir. Söz konusu özellikler beraberinde akademik başarıyı da getirmektedir. Sosyal beceriler çocuğun içinde bulunduğu sosyal ortama uyumunu kolaylaştırır. Çocuk olumlu ve olumsuz duygularını düşüncelerini sosyal destek kaybı yaşamadan ifade edebilir. Sosyal becerilere sahip çocuklar kendini iyi ifade edebilen, akran ilişkilerinde daha başarılı olan, sorun çözebilen ve daha az problemlili davranış sergileyen çocuklar olarak tanımlanırken; sosyal beceri açısından yeterince iyi olmayan çocuklar sağlıklı iletişim kuramayan, uyum sorunları yaşayan ve sosyal ilişkilerde ve yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde pek çok sorunla karşılaşan çocuklar olarak nitelendirilmektedir (Ari, Çağdaş ve Seçer, 2002).

Geçmişten günümüze yapılan çalışmalarda özel gereksinimli çocuklar, göçmen çocuklar ve risk altındaki çocuklara uygulanan sosyal beceri eğitiminin çocuklar üzerinde olumlu etkilerinin bulunduğu saptanmıştır. McKinney ve Rust (1998) gittikçe artan olumsuz davranışları ortadan kaldırma amacıyla Afro-Amerikalı çocuklara sosyal beceri eğitimi uygulamışlar ve çalışma sonucunda çocukların olumlu sosyal davranışlar geliştirdiklerini, problemlili davranışlarında ise azalma olduğunu saptamışlardır. Webster-Stratton ve Reid (2004) ve Teglası ve Rothman (2001), çalışmalarında sosyal beceri programları uygulanan çocukların saldırgan davranışlarının azaldığını ve davranış kontrolü kazandıklarını; Frey, Nolen, Edstrom ve Hirschstein (2005)

yapmış oldukları çalışmalarında ise çocukların sergiledikleri saldırgan davranış düzeyinde sosyal beceri müdahale programıyla azalma olduğunu saptamışlardır. Guglielmo, HM ve Tryon (2001)'in çalışmaları gelişimsel gecikmesi olan çocuklara uygulamış olduğu sosyal beceri eğitiminin çocukların gelişim alanlarında önemli etki sağladığını ortaya koymuştur. Choi ve Md-Yunus, (2011) ve Mize & Ladd, GW (1990) yapmış oldukları çalışmalarda sosyal beceri eğitiminin çocuğun oyun davranışlarına ve akran kabulü üzerine önemli katkı sağladığını ortaya koymuşlardır. Kılıç ve Güngör Aytar (2017) çalışmalarında sosyal beceri eğitiminin çocukların sosyal beceri, iletişim, uyum ve atılganlık davranışları üzerine etkisinin olduğunu saptamışlardır. Özbek (2009) çalışmasında sosyal beceri eğitiminin okul öncesi dönem çocuklarının sosyal iletişim, etkileşim ve sosyal kabul boyutlarında anlamlı farklılık yarattığını saptamıştır. Aynı çalışmada Özbek (2009) sosyal beceri eğitimine katılan çocukların problemleri davranışlarında da azalma olduğu bulgusuna ulaşmıştır.

İlgili literatür incelendiğinde, göçmen çocukların okullarda yaşadıkları problemler üzerinde çocukların eğitim hayatına ilkokuldan başlamalarının da etkili olduğu düşünülmektedir. Dezavantajlı grubu oluşturan göçmen çocuklar, sosyal becerilerin geliştirildiği ve ilkokula hazır bulunuşluk için temel becerilerin kazanıldığı okul öncesi eğitimden yararlanmadan direkt olarak ilkokula başlamaktadır. Savaş, çatışma ve göç gibi psikolojik açıdan zor süreçlerle karşılaşan çocuklara sosyal becerileri geliştirmeye yönelik eğitim verilmesi, ilkokula sağlıklı bir geçiş süreci sağlamanın yanı sıra onların topluma uyum sağlaması açısından da önem taşımaktadır. Bu çalışmada özellikle dezavantajlı durumda olan ve olumsuz yaşantıları bulunan, Afgan göçmen çocuklara sosyal uyum ve beceri eğitim programı uygulayarak, programın çocukların benlik algısına etkisini incelemek amaçlanmıştır. Bu temel amaç doğrultusunda çalışmada “Afgan çocuklara uygulanan sosyal uyum ve beceri eğitimi çocukların benlik algısını nasıl etkilemektedir?” sorusuna cevap aranmıştır.

Yöntem

Bu bölümde, araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, program ve uygulama süreci, verilerin toplanması ve verilerin analizine yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Araştırmada sosyal becerilere yönelik bir eğitim programı uygulanarak, uygulanan eğitim programının çocukların benlik algılarına etkisinin ölçülmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada öntest-sontest kontrol grupsuz deneysel desen kullanılmıştır. Öntest-sontest kontrol grupsuz deneysel desende eğitim öncesi ve sonrası deney grubunda ölçme yapılarak değerlendirme yapılmaktadır (Karasar, 2014).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu amaçlı örnekleme yöntemi ile seçilen Keçiören Gençlik Merkezi' ne devam eden 60-72 aylık 17 göçmen çocuk oluşturmaktadır. Çocukların % 24 ü erkek %76 sı kız çocuklardan oluşmaktadır. Amaçlı örnekleme yöntemi çalışmanın amacı bağlamında derinlemesine araştırma yapabilmek amacıyla bilgi açısından zengin durumların seçilmesidir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2019). Çocukların ve ebeveynlerinin gönüllülük esası dikkate alınarak belirlenen 17 göçmen çocuk, Keçiören Gençlik Merkezi tarafından tahsis edilen bir servis ile yetişkin eşliğinde evlerinden alınarak merkeze getirilmiştir. Çalışma grubunda yer alan çocukların tamamı, dil gelişimi açısından

kritik dönemi geçmeden Türkiye' ye geldikleri için acı şekilde Türkçe konuşabilmekte ve Türkçe'yi anlayabilmektedir. Çocukların ailelerinde yalnızca babalar çalışmaktadır. Çocukların tamamının ailesi sosyo-ekonomik olarak düşük seviyede yer almaktadır. Göç nedeni ile devlet tarafından yerleştirilen sakinlerin çoğunluğunu göçmen ailelerin oluşturduğu mahallelerde yaşamaktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada çocukların benlik algısı düzeylerini ölçmek amacıyla "DeMoulin Benlik Algısı Ölçeği" kullanılmıştır.

DeMoulin Benlik Algısı Ölçeği

"DeMoulin Çocuklar İçin Benlik Algısı Ölçeği"; 1995-1998 yılları arasında Donald DeMoulin tarafından "Kendimi Seviyorum" adlı benlik kavramı algısını desteklemek amacıyla 5-6 yaş grubu çocuklar için bir değerlendirme aracı olarak geliştirilmiştir (Turaşlı & Zembat 2013). Ölçeğin Türkiye'de geçerlik ve güvenilirlik çalışması Turaşlı (2006) tarafından 6 yaş grubu 170 çocuktan elde edilen verilen ile hesaplanmıştır. Güvenilirlik çalışması kapsamında Cronbach Alfa ve Spearman katsayıları .885, Guttman katsıyısı .880 bulunmuştur. Ölçeğin kriter geçerliliği için, 6 yaş grubu çocukların benlik algısı düzeylerini belirlemeye yönelik aynı kapsamda bir test bulunamadığından, "Marmara Sosyal Duygusal Uyum Ölçeği" ve "Marmara İlköğretime Hazır Oluş Ölçeği" kriter geçerliliği amacı ile uygulanmış ve korelasyonlara bakılmıştır. Sonuçlar toplu olarak değerlendirildiğinde "Demoulin Çocuklar İçin Benlik Algısı Ölçeği"nin tüm ölçekler ve alt boyutları arasında. 01 düzeyinde anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Ölçek orijinalinde 30 maddeden oluşmaktadır, Turaşlı'nın (2006) geçerlik güvenilirlik çalışmasında bir madde istatistiksel olarak anlamsız bulunduğu için alt ölçek kapsamından çıkarılmış; ölçek 29 maddeye indirilmiştir. Ölçekte çocukların kendilerini bir grubun içinde nasıl algıladıkları belirlemek için "öz yeterlilik" ve kendileri ile ilgili öz değerlendirmeler için "öz-saygı" alt boyutlarına sahiptir. Ölçek "... olduğunda ben .... hissedirim" şeklinde 29 maddeden oluşmaktadır.

Program ve Uygulanma Süreci

Program Ankara İli Keçiören Gençlik Merkezi işbirliği ile Keçiören Gençlik Merkezinde çocukların gelişim düzeylerine uygun olarak araştırmacıların ve uzmanların görüşleri dikkate alınarak hazırlanan, program materyallerinin araştırmacılar tarafından önceden hazırlanarak sınıfın uygun yerlerine yerleştirildiği bir sınıfta uygulanmıştır. Gençlik Bakanlığına bağlı olarak hizmet eden Keçiören Gençlik Merkezi'nin 5-25 yaş arasındaki çocukların ve gençlerin eğitim ve istihdamlarına ilişkin seminerler, atölyeler düzenlemek ve girişimci fikirlerini desteklemek, sevgi, hoşgörü dürüstlük gibi değerleri benimsemelerini sağlamak gibi misyonları bulunmaktadır. Bu kapsamda okul öncesi dönemdeki çocuklara yönelik farklı projeler de yapılan merkezde, Afganların çoğunlukta olduğu dezavantajlı bölgedeki okul öncesi dönem çocukların sosyal becerilerindeki eksiklik ve sosyal uyum problemi yaşadıkları merkez psikoloğu ve alan uzmanları tarafından tespit edilmiş, daha önce protokol yapılmış olan Gazi Üniversitesi Çocuk Gelişimi Araştırma Uygulama ve Eğitim Merkezi ile iletişime geçilmiştir. Merkezde görev yapmakta olan araştırmacılar tarafından proje hazırlanmış ve altyapı çalışmalarına başlanmıştır. Araştırmacılar bölgeye giderek, 60-72 aylık çocuğu olan ebeveynlerle birebir görüşmüş, gönüllü olarak çocuklarının eğitim almalarını isteyen ebeveynlerin çocuklarından 17 çocuk belirlemiş ve ebeveynlerden çocukların çalışmaya

katılma izinleri almıştır. Belirlenen çocuklar haftada iki gün 12 hafta boyunca Keçiören Gençlik Merkezi'nin tahsis ettiği çocukların taşınmasına uygun olan araçla araştırmacılar eşliğinde Keçiören Gençlik Merkezi'ne getirilmiş ve güvenlik önlemleri alınarak evlerine bırakılmıştır. Program uygulanmaya geçilmeden önce 11.03.2019 tarihinden itibaren 3 hafta haftada 2 gün çocuklar merkeze getirilerek araştırmacılar ve çevre ile oryantasyonları sağlanmış, çocuklar gözlemlenerek, Sosyal Uyum ve Beceri Programı gelişim seviyeleri ve ihtiyaçlarına yönelik olarak revize edilmiştir.

Sosyal Beceri Eğitim Programı uygulama öncesinde çocukların benlik algısı düzeylerini ölçmek için “DeMoulin Çocuklar İçin Benlik Algısı Ölçeği” araştırmacı tarafından her çocuğa ayrı ayrı uygulanmıştır. Ön testlerin uygulanmasından sonra Sosyal Beceri Eğitim Programı haftada 2 gün ve 12 hafta süreyle uygulanmıştır.

Özbek (2009) tarafından geliştirilen Sosyal Beceri Eğitim Programı Programının geliştirme sürecinde, etkinlikler hazırlanırken Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Programında yer alan sosyal, duygusal, bilişsel, dil, psikomotor gelişim alanlarına ve öz bakım becerilerine yönelik kazanım ve göstergeler seçilmiştir. Program bütünleştirilmiş toplam 74 etkinlikten oluşmaktadır. Program yenilenen 2013 Okul Öncesi Eğitim Programındaki sosyal becerileri desteklemeye yönelik kazanım ve göstergeler, öğrenme süreci ve diğer program özellikleri dikkate alınarak tekrar gözden geçirilmiş, uzman görüşü alınmış ve programa son hali verilmiştir. Bununla birlikte program Afgan çocuklara uygulanabilirliği açısından da gözden geçirilerek Afgan çocuklar için uygun olmayan etkinlikler uzman görüşü alınarak revize edilmiştir.

Programda desteklenen sosyal beceriler; Farklılıklara saygı, kendisinin ve başkasının duygularını anlama ve ifade etme ve nedenlerini söyleme, paylaşma, çekingenlik, utangaçlık vb. durumlarla baş etme, Öfke kontrolü, Empati kurma, Hatasını fark etme ve düzeltme, Farklı durumlardaki problem durumlarına çözüm bulma, Başkalarının haklarına saygı, Kişilerarası ilişkiler, Sorumluluk, Sosyal uyum, vb. sosyal becerileri kapsayan temalardan oluşurken; problem davranışlar ise “Dışa Yönelim Problem Davranışlar” (saldırganlık, aşırı hareketlilik, antisosyal davranışlar vb.) ve “İçe Yönelim Problem Davranışlar” (içe kapanıklık, anksiyete, bedensel şikayetler vb.) olarak gruplandırılmıştır. Programda hikayeler içerisinde yer alan sosyal beceriler şarkılarla desteklenerek daha kalıcı öğrenmeler sağlamaktadır. Hikâye ve şarkılar, sanat, drama ve oyun etkinlikleriyle desteklenerek pekiştirilmiştir.

Uygulama sonrasında programın etkililiğini ölçmek amacıyla her çocuğa tekrar “DeMoulin Çocuklar İçin Benlik Algısı Ölçeği” araştırmacı tarafından uygulanmış; programın sona ermesinden 6 hafta sonra ise kalıcılık testi yapılmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılmış olan “DeMoulin Çocuklar İçin Benlik Algısı Ölçeği” her çocuk için program uygulanmadan önce ve uygulandıktan sonra uygulama yapan araştırmacı tarafından doldurmuştur. Ölçek sınıf dışında sessiz bir ortamda araştırmacı ve çocuğun birebir yaklaşık 20 dakika görüşmesi ile doldurulmaktadır. Görüşme esnasında çocuğa çeşitli yüz ifadelerinden oluşan cevap formu ve renkli kalemler verilir. Çocuktan belirtilen ifadeyle ilgili duygularını en iyi yansıttığına inandığı yüz ifadesini boyaması istenir. Yüz ifadeleri her öge için birden üçe kadar skor içerir. Çocuğa seçtiği yüz ifadesinin puan değeri verilir ve daha sonra bu cevaplar birbirleriyle uyumlu olup olmadığını değerlendirmek için karşılaştırılır.

Sosyal Beceri Eğitim Programı araştırmacı tarafından 2018-2019 Eğitim öğretim yılı Bahar döneminde 12 hafta süre ile haftada iki gün uygulanmıştır. Program tamamlandıktan 6 hafta sonra ise çocuklar tekrar gözlemlenerek kalıcılık testleri uygulanmıştır.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada elde edilen veriler SPSS paket programı ile analiz edilmiştir. Sosyal Beceri Eğitim Programının çocukların benlik algılarının üzerine etkisini saptamak amacıyla ön-son ve kalıcılık testleri arasındaki farkı belirlemek için Friedman testi yapılmıştır. Ölçeğe ilişkin öntest-son test ve sontest-kalıcılık testi puanları arasındaki farkını belirlemek amacıyla Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi yapılmıştır. Ayrıca ön-son ve kalıcılık testlerine ilişkin betimsel istatistiklere de yer verilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde çocukların sosyal uyum ve beceri eğitimi öncesi ve sonrasında Benlik Algısı Ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin analizlere yer verilmiştir. Çocukların Benlik Algısı Ölçeğinden almış oldukları öntest-sontest ve kalıcılık testleri puanları arasındaki farkı saptamak için yapılan Friedman Testi Tablo 1’ de verilmiştir.

Tablo 1.

Sosyal Uyum ve Beceri Eğitimi Alan Afgan Çocukların Benlik Algısı Ölçeğine Yönelik Öntest-Sontest ve Kalıcılık Testleri Puanlarına İlişkin Friedman Testi

	Sıra Ort.	n	X ²	df	p
Özyeterlilik Öntest	1,21	12	46,210	5	.000*
Özyeterlilik Sontest	4,04				
Özyeterlilik Kalıcılık Testi	2,79				
Özsaygı Ön Test	2,58				
Özsaygı Sontest	5,71				
Özsaygı Kalıcılık Testi	4,67				

*p<0.05

Tablo 1 incelendiğinde çocukların ön-son ve kalıcılık testi puanları arasında anlamlı farklılık bulunduğu görülmektedir. Özyeterlilik alt boyutunda sıra ort. =öntest için=1.21, sontest için=4.04, kalıcılık testi için ise=2.79’dur. Özsaygı alt boyutunda sıra ort. =öntest için=2.58, sontest için=5.71, kalıcılık testi için ise=4.67’dir. Sıra ortalamaları incelendiğinde hem sontest hem de kalıcılık testi puanlarının ön test puanlarına göre yüksek olduğu görülmektedir.

Çocukların eğitim sonrasında aldıkları öntest-sontest; son test-kalıcılık testi ve öntest- kalıcılık testleri puanları arasındaki farkı test etmek için; ilişkili iki ölçüm setine ait puanlar arasındaki farkı test etmek amacıyla kullanılan Wilcoxon işaretli sıralar testi yapılmıştır. İlgili testler tablo 2,3 ve 4’de verilmiştir.

Tablo 2.

Sosyal Uyum ve Beceri Eğitimi Alan Afgan Çocukların Benlik Algısı Ölçeğinden Aldıkları Öntest ve Sontest Puanlarına İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi

Benlik Algısı Ölçeği	Sontest-Öntest	n	Sıra Ort.	Sıra Toplm.	z	p
Özyeterlilik	Negatif Sıralar	0	.00	.00		
	Pozitif Sıralar	12 ^b	6.50	78.00	-3.068	.002*
	Eşit	0				
	Toplam	12				
Özsaygı	Negatif Sıralar	0	.00	.00	-3.065	
	Pozitif Sıralar	12 ^b	6.50	78.00		.002*
	Eşit	0				
	Toplam	12				

*p<0.05

b. sontest>öntest

Tablo 2 incelendiğinde, çocukların sosyal uyum ve beceri eğitimi programı öncesinde ve sonrasında Benlik Algısı Ölçeğinin *Özyeterlilik* ve *Özsaygı* alt boyutlarından aldıkları puanlar arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir. Fark puanlarının sıra ortalaması ve sıra toplamları dikkate alındığında farkın pozitif sıralar yani son test lehine olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle çocuklara verilen sosyal uyum ve beceri eğitiminin çocukların benlik algısı üzerinde olumlu etkisinin olduğunu söyleyebilmek mümkündür.

Tablo 3.

Sosyal Uyum ve Beceri Eğitimi Alan Afgan Çocukların Sontest ve Kalıcılık Testlerine İlişkin Benlik Algısı Ölçeğinden Aldıkları Puanlara Yönelik Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi

Benlik Algısı Ölçeği	Kalıcılık Testi-Sontest	n	Sıra Ort.	Sıra Toplm.	z	p
Özyeterlilik	Negatif Sıralar	9	6.78	61.00	-2.508	.012*
	Pozitif Sıralar	2 ^b	2.50	5.00		
	Eşit	1				
	Toplam	12				
Özyeterlilik	Negatif Sıralar	10	7.20	72.00	-2.611 ^b	
	Pozitif Sıralar	2 ^b	3.00	6.00		.009*
	Eşit	0				
	Toplam	12				

*p<0.05

b. kalıcılık testi<sontest

Tablo 3 incelendiğinde, çocukların Benlik Algısı Ölçeğinin *Özyeterlilik* ve *Özsaygı* alt boyutlarından aldıkları puanlar arasındaki son test ve kalıcılık testleri arasında son test lehine anlamlı fark olduğu görülmektedir. Fark puanlarının sıra ortalamaları ve sıra toplamları dikkate alındığında fark negatif sıralar yani son test lehinedir. Bu sonuç çocuklara verilen eğitimin sontest sonrasında azaldığı şeklinde yorumlanabilir. Bununla birlikte çocukların öntest ve kalıcılık testleri arasındaki farkı test etmek ve eğitim öncesine kıyasla kalıcılık testi puanlarını değerlendirmek için yapılan Wilcoxon işaretli sıralar testi Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4.

Sosyal Uyum ve Beceri Eğitimi Alan Afgan Çocukların Öntest ve Kalıcılık Testlerine İlişkin Benlik Algısı Ölçeğinden Aldıkları Puanlara İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi

Benlik Algısı Ölçeği Kalıcılık Testi-Öntest	n	Sıra Ort.	Sıra Toplm.	z	p		
Özyeterlilik	Negatif Sıralar	2	3.75	7.50	.013*		
	Pozitif Sıralar	10 ^b	7.05	70.50		-2.476	
	Eşit	0					
	Toplam	12					
Özsaygı	Negatif Sıralar	1	2.50	2.50	-2.867		
	Pozitif Sıralar	11 ^b	6.86	75.50		.004*	
	Eşit	0					
	Toplam	12					

*p<0.05b.

kalıcılık testi>öntest

Tablo 4 incelendiğinde, çocukların Benlik Algısı Ölçeğinin Özyeterlilik ve Özsaygı alt boyutlarından aldıkları puanlar arasındaki öntest ve kalıcılık testleri arasında kalıcılık testi lehine anlamlı fark olduğu görülmektedir. Fark puanlarının sıra ortalamaları ve sıra toplamları dikkate alındığında fark pozitif sıralar yani kalıcılık testi lehinedir. Çocukların kalıcılık testi benlik algısı puanları son teste göre düşük olmasına rağmen (tablo 3), önteste göre halen anlamlı derecede yüksektir. Bu sonuç çocuklara verilen eğitimin benlik algısı üzerindeki etkisi son test puanlarına kıyasla azalmış olsa da eğitim almadan önceki benlik algısı düzeylerine göre anlamlı şekilde halen yüksekliğini koruduğunu göstermektedir.

Çocukların Benlik Algısı Ölçeği ön-son ve kalıcılık testlerine ilişkin betimsel istatistikler tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5.

Çocukların Benlik Algısı Ölçeği Ön-Son ve Kalıcılık Testlerine İlişkin Betimsel İstatistikler

Benlik Saygısı Ölçeği	N	Min.	Max.	Ort	Sd.
Özyeterlilik Öntest	12	17.00	35.00	25.0833	5.99179
Özyeterlilik Sontest	12	28.00	36.00	32.8333	3.45972
Özyeterlilik Kalıcılık Testi	12	28.00	31.00	30.0000	1.12815
Özsaygı Öntest	12	19.00	39.00	27.6667	6.85344
Özsaygı Sontest	12	28.00	43.00	37.2500	5.51238
Özsaygı Kalıcılık Testi	12	28.00	37.00	33.8333	3.15748

Tablo 5 incelendiğinde, çocukların Benlik Algısı Ölçeği'nin Ön-son ve kalıcılık testlerine yönelik betimsel istatistik sonuçlarına bakıldığında öz yeterlilik ve özsaygı boyutlarının her ikisinde de çocukların benlik algılarının programın etkisiyle geliştiği görülmektedir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Sosyal Uyum ve Beceri eğitimine katılan Afgan çocukların Benlik Algısı Ölçeği'nden aldıkları ön-son ve kalıcılık testi puanları arasındaki farkı saptamak için yapılan Freadman Testi sonucunda üç ölçüm puanları arasında anlamlı farklılık bulunduğu saptanmıştır (Tablo 1). Farkın hangi testler arasında olduğunu belirlemeye yönelik yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonucunda ölçeğin her iki alt boyutunda da farkın; ön test ile son test arasında ve son test lehine olduğu saptanmıştır (Tablo 2). Çocukların son test ve kalıcılık testi puanları arasında ise son test lehine anlamlı farklılık bulunduğu saptanmıştır (Tablo 3). Ön test ve kalıcılık testi

puanları arasındaki farkın kalıcılık testi lehine olduğu saptanmıştır (Tablo 4). Ön-son ve kalıcılık testlerine yönelik betimsel istatistik sonuçlarına bakıldığında öz yeterlilik ve özsaygı boyutlarının her ikisinde de çocukların benlik algılarının programın etkisiyle geliştiği (Tablo 5) fakat program sonrasında kalıcılığının azalmakla birlikte çocukların kalıcılık puanlarının ön test puanlarına göre halen anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür (Tablo 4).

İlgili literatür incelendiğinde çocuklara uygulanan sosyal beceri eğitimlerinin çocukların sosyal becerilerini artırmanın yanı sıra olumlu benlik geliştirmelerine de katkı sağladığı görülmektedir. Sosyal beceri eğitim programının yapılan pek çok çalışmada sosyal beceri ve benlik kavramı üzerinde etkili olduğu (Jupp & Griffiths, 1990; Yukay, 2003; Yiğit ve Yılmaz, 2011; Uysal, 2014; Uysal ve Kaya Balkan, 2015) saptanmıştır. Turaşlı ve Zembat (2013) yaptıkları araştırmalarının sonucunda benlik algısını destekleyen eğitim programının 6 yaş çocukların benlik algıları üzerinde etkili olduğunu ve Verschuren, Marcoen & Schoefs (1996) çalışmalarının sonucunda; okul öncesi çocukların okula uyum becerileri ve sosyal yeterlilikleri ile olumlu benlik algıları arasında pozitif yönde olumlu bir ilişki olduğunu saptamışlardır. Riggio, Throckmorton & Depaola (1990) çalışmalarında sosyal olarak yetenekli bireyler sosyal etkileşimlerinde etkili olduklarından, sosyal ortamlardaki başarılı iletişim ve etkileşimlerinin olumlu benlik algısını destekleyebileceğini belirtmektedirler. Domitrovich, Cortes ve Greenberg (2007) çocukların sosyal duygusal gelişimlerin desteklemek amacıyla uyguladıkları eğitim programı sonrasında çocukların sosyal duygusal yeterliliklerinde diğer akranlarına göre anlamlı farklılık olduğunu saptamışlardır. Motlagh, Abeditorab, Bahadormotlagh, Hosain & Farjami (2015) çalışmalarında sosyal beceri eğitiminin öğrenme güçlüğü çeken çocukların benlik saygısını artırmada önemli etkisinin olduğunu saptamışlardır. Ali, Abdel-Fatah, Mahmoud & El-Sayad (2018) çalışmalarında çocuklara uygulanan sosyal beceri eğitimi programının benlik saygısını artırma üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu saptamışlardır.

Gizir ve Baran (2003)'ün anaokuluna devam eden 4-5 yaş grubundaki çocukların benlik saygısı ile sosyal davranışlarının gelişimi arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında anlamlı bir ilişki olduğu; Ayvalı (2012)'nin ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin özsaygı düzeyleri ile sosyal uyum düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmalarında çocukların sosyal uyum düzeyleri arttıkça özsaygı düzeylerinin de arttığı; Kumru, Sayıl ve Yağmurlu (2011) çalışmasında çocuğun benlik algısının çocuğun olumlu sosyal davranışlarını ve akran yönetimini olumlu yönde etkilediği ve Akkuş (2005)'ün ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin sosyal becerilerinin özsaygı ve denetim odağı ile ilişkisini incelediği çalışmasında olumsuz sosyal davranışlarla negatif, olumlu sosyal davranışlarla anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bagán, Tur-Porcar & Llorca (2019) çalışmalarında prososyal davranışlar ile benlik kavramı arasında pozitif ve güçlü bir ilişki bulunduğunu ve benlik algısı yüksek çocukların nitelikli sosyal duygusal kaynaklara sahip olduğunu saptamışlardır.

Araştırmada, çocuklara verilen sosyal beceri eğitiminin çocukların benlik algıları üzerinde etkili olduğu; çocukların öz yeterlilik ve öz saygılarının artma gösterdiği fakat program sonrasında kalıcılığının azaldığı görülmektedir. Spence & Spence (1980) Sosyal beceri eğitiminin özsaygı ve denetim odağı üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmalarının sonucunda; deney grubundaki çocukların özsaygı düzeylerinde artış olduğu fakat bu artışın uzun süreli olmadığı saptanmıştır. Keller, Voelker & Yovsi (2005) çalışmalarında çocuğun içinde bulunduğu çevrenin sosyal duygusal gelişimi açısından önemli olduğunu; çocuğun sosyal duygusal becerilerinin ve benlik gelişiminin çevrenin etkisiyle şekillendiğini belirtmişlerdir. Verschueren, Marcoen & Schoefs (1996) çalışmalarında anne ve babanın ayrı ayrı çocuklarla ilişkilerinin çocukların benlik

algılarını olumlu yönde etkilediği; anne-çocuk ilişkisinin ise baba çocuk ilişkisine göre çocukta daha fazla olumlu benlik algısı geliştirdiğini saptamışlardır. Araştırmada bir ebeveyne güvenli bağlanmanın diğer ebeveyne güvensiz bağlanmayı tolere edebileceği vurgulanmıştır. Searle, Miller-Lewis, Sawyer & Baghurst (2013) da çalışmalarında kaliteli yetişkin-çocuk ilişkisi ile yüksek benlik arasında pozitif bir ilişki bulunduğunu belirtmektedir. Söz konusu çalışmalar birlikte değerlendirildiğinde, benlik algısının gelişimi üzerinde çocukların yaşadıkları çevrenin ağırlıklı etkisinin olduğu görüşü ön plana çıkmaktadır. Geyik (2018) tarafından yapılan çalışmada, Afgan göçmenlere ev sahipliği yapan ülkelerde bu ailelerin çoğunlukla geçim sıkıntıları nedeniyle kaygılı ve korkulu bir hayat sürdürdükleri belirtilmiştir. Aile bireylerinin ekonomik yoksunluğu, çocukları sosyal, kültürel ve psikolojik açıdan olumsuz olarak etkilemektedir (Harunoğulları, 2016). Uysal (2016) tarafından yapılan çalışmada ise çocukların göç ettikleri yere ve kültüre ait duygularını; ailelerinin fikirleri ve duygularının şekillendirdiğini belirtmiştir. Çocuklara verilen sosyal beceri eğitim programı her ne kadar çocukların benlik algıları üzerinde olumlu etkiler yaratmış olsa da çocuğun yaşadığı çevresel koşulların benlik algılarını olumsuz etkilemeye devam etmesi nedeniyle eğitimin etkisinin azalmış olacağı söylenebilir.

Çocuğun tüm yaşamı boyunca çevresindeki insanlarla kurduğu ilişkiler çocuğun sosyalleşmesinin yanı sıra kendi benliğini tanıması açısından da oldukça önemlidir (Köknel, 1995, s. 66). Benlik, çocuğun kendisine yönelik farkındalığı olarak tanımlanmaktadır ve bu farkındalığın oluşmasında sosyal etkileşimler ön plandadır. Çocuğun erken çocukluk yıllarındaki sosyal gelişimi, yaşamı boyunca kuracağı sosyal ilişkilerinin, sosyal çevreye uyumunun ve sosyal davranışlarının temelini oluşturmaktadır. Çocuğun çevresiyle kurduğu bu sosyal ilişkiler ve etkileşimler benliğinin oluşmasını sağlar. Benlik algısı da çocuğun sosyal etkileşimlerinin bir ürünüdür (Özgüven, 2001; Kağıtçıbaşı, 2010; Plumber, 2011 ve Trawick-Smith, 2014, s. 297). Benlik algısı düşük olan çocuklar sağlıklı ilişkiler kuramayıp; sosyal ortamlarda karşılaştıkları sorunları saldırgan davranışlarla çözmeye çalışırken; benlik algısı yüksek olan çocuklar akranlarıyla kurduğu ilişkilerde daha ılımlı ve sevecen davranışlar sergilemektedir. Benlik algısı yüksek olan çocukların kendilerine yönelik algıları da olumlu olmaktadır (Ergenekon, 2013; Riley vd., 2008, s. 67; akt. Özkan, 2015; Evirgen Geniş ve Gözün Kahraman, 2018). Harunoğulları (2016) Suriyeli göçmen çocuklarla yapmış olduğu çalışmada çocukların kimlik sorunları, kültürel uyumsuzluk, ötekileştirilme ve dışlanma gibi sorunlara maruz kaldığını belirtmiştir. Çocukların bu sorunlar nedeni ile çoğunlukla göçmen ailelerin çocukları ile görüşüklerini, göçmen olmayan ailelerle görüşürken kendilerini yeterince güvenli hissedemediklerini ve iletişime geçmede zorlandıklarını belirtmiştir.

Yerinden edilmiş göç çocukları yerinden olmanın kendilerinde yarattığı travma yanında kültürleri, dilleri farklı bir toplum içinde yoksullukla, psikolojik ve sağlık sorunlarıyla yüzleşmek zorunda kalmışlardır. Suriyeli göçmen ailelerin büyük kısmı birkaç aile şeklinde küçük ve sağlıksız konutlarda kalabalık bir şekilde yaşamak zorundadırlar. Yeterli ısınamayan ve yeterli beslenemeyen göç çocukları için yaşam oldukça zordur. Suriyeli göçmen çocukları toplumda karşılaştıkları en büyük sorunlar, kimlik sorunları, toplumsal ve kültürel uyumsuzluk, öteki olma, hakir görülme, dışlanma vb.dir.

Araştırmada, çocuklara verilen sosyal beceri eğitiminin çocukların benlik algıları üzerinde etkili olduğu; çocukların öz yeterlilik ve öz saygılarının artma gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Çatışma ve savaş gibi pek çok nedenden dolayı milyonlarca insan farklı ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Ülkelerinden göç etmek zorunda kalan çocuklar gittikleri ülkeye ve

toplumsal özelliklerine uyum sağlama konusunda oldukça zorlanmaktadır (Angel, Hjern & Ingleby, 2001). Bu nedenle göç eden çocuklara göç ettikleri ülkenin toplumsal yaşamına uyum sağlaması açısından verilecek eğitimler büyük önem arz etmektedir. Savaş ve göç nedeniyle ülkesinden göç etmek zorunda kalan çocuklara verilecek eğitim toplumsal değerleri öğrenme, çevresindeki yetişkinler ve akranları ile etkili ve olumlu ilişkiler kurabilme ve sosyal açıdan gelişimlerine katkı sağlama açısından oldukça önemlidir (Ferris & Winthrop, 2010). Erwin (2000)'e göre çocuklar çeşitli nedenlerden dolayı çevresindeki yetişkinleri ya da akranlarını yeterince gözlemleyememekte ve bunun sonucunda da sosyal ortamlarda nasıl davranacağına yönelik yeterince bilgi ve beceri kazanamamaktadır. Bunun yanı sıra çocuklar okula gittiklerinde okul çalışanları ve diğer paydaşların bütünleştirici okul kültürü oluşturmada yetersiz kaldıkları görülmektedir (Sakız, 2016). Çocuklara verilen sosyal beceri eğitimleri bu sorunların ortadan kaldırılması açısından büyük önem arz etmektedir (Ewrin'den aktaran Avcıoğlu, 2012).

Bu sonuçlar ışığında aşağıdaki öneriler verilebilir.

- Çocuklara verilen sosyal beceri eğitiminin çocukların benlik algıları üzerinde etkili olduğu; çocukların öz yeterlilik ve öz saygılarının artma gösterdiği fakat program sonrasında kalıcılığının azaldığı görülmektedir. Bununla birlikte benlik algısı çocuğun ailesinden öncelikli olarak etkilenebilmektedir. Bu nedenle çocuklara verilen eğitimle eş zamanlı olarak ailelere de çocukların psikososyal gelişimlerini nasıl destekleyebileceklerine yönelik farkındalık eğitimleri verilebilir. Çocuk ve ailesine verilen bu eğitimler belirli periyotlarla süreklilik gösterecek şekilde planlanabilir.
- Göçmen çocuklara verilen sosyal beceri eğitimi önceden belirlenen ve gerekli izinleri alınan Keçiören Gençlik Merkezi bünyesinde bulunan sınıfta uygulanmıştır. Kazandırılması hedeflenen sosyal becerilerin genellenebilirliğini arttırmak ve kalıcılığını sağlamak için Türkiye genelinde halk eğitim merkezleri ve göçmen çocukların yoğunlukla devam ettiği okul öncesi eğitim kurumlarında kapsamlı programlar uygulanabilir.
- Bu çalışma yalnızca Afgan göçmen çocukların bulunduğu bir grupta yapılmıştır. Aynı çalışma Türk çocukları ile karma gruplarda yapılarak programın karma gruplardaki etkisi incelenebilir.

Etik Beyannameesi

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında belirtilen kurallara uyulduğunu ve “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirini gerçekleştirmediğimizi beyan ederiz. Aynı zamanda yazarlar arasında çıkar çatışmasının olmadığını, tüm yazarların çalışmaya katkı sağladığını ve her türlü etik ihlalinde sorumluluğun makale yazarlarına ait olduğunu bildiririz.

Kaynakça

- Akkuş, Z. (2005). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin sosyal becerilerin özsayı ve denetim odağı ile ilişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ali, S. I., Abdel-Fatah, S. R., Mahmoud, A. S. & El-Sayad, S. M. (2018). Effect of social skills training program on self-esteem and aggression among children in residential institutions in Port Said City. Arch Nurs Pract Care, 4(1), 007-013.
- Allodi, M. W. (2000). Self-concept in children receiving special support at school. European Journal of Special Needs Education, 15(1), 69-78.

- Angel, B., Hjern, A. & Ingleby, D. (2001). Effects of war and organized violence on children: A study of Bosnian refugees in Sweden. *American Journal of Orthopsychiatry*, 71(1), 4-15.
- Arı, R., Çağdaş A. ve Seçer Z. (2002). Çocuk ve ergenlerde sosyal ve ahlak gelişimi. Ankara: Nobel.
- Aşkın, D. (2014). Göçmen gençlerde kültürel dönüşüm üzerine sosyolojik bir analiz: İnegöl huzur mahallesi. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Avcıoğlu, H. (2012). Zihinsel yetersizliği olan çocuklara sosyal beceri kazandırmada kendini yönetme stratejileri doğrultusunda hazırlanan öğretim programının etkililiği. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 329-351.
- Ayvalı, M. (2012). İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin benlik saygısı ile sosyal uyum düzeyi ilişkisi. Yüksek lisans tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Bagán, G., Tur-Porcar, A. M. & Llorca, A. (2019). Learning and Parenting in Spanish Environments: Prosocial Behavior, Aggression, and Self-Concept. *Sustainability*, 11, 5193.
- Bowlby, J. (1980). Attachment and loss: Loss, sadness and depression. NY: Basic Books.
- Börü, N. & Boyacı, A. (2016). Göçmen öğrencilerin eğitim-öğretim ortamlarında karşılaştıkları sorunlar: Eskişehir ili örneği. *Turkish Studies*, 11(14), 123-158.
- Bracken, B. A. & Lamprecht, M. S. (2003). Positive self-concept: An equal opportunity construct. *School Psychology Quarterly*, 18(2), 103-121.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2019). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi.
- Cebeci, M. (2015). Sosyolojik açıdan göç ve göçmenlerin sosyal kültürel entegrasyonları: Kavramsal bir çalışma. *Disiplinler Arası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu*, Canatan K. vd. (Ed.), İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Yayınları, s. 135-158.
- Choi, D. H. & Md-Yunus, S. A. (2011). Integration of a social skills training: a case study of children with low social skills. *Education* 3-13, 39(3), 249-264.
- Cimpian, A., Hammond, M. D., Mazza, G. & Corry, G. (2017). Young children's self-concepts include representations of abstract traits and the global self. *Child Development*, 88(6), 1786-1798. doi:10.1111/cdev.12925
- Çelikel, B. (2019). 36-72 Aylık çocukların benlik kavramlarının incelenmesi: Türkiye – Almanya Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demoulin, D. F. (2000). I like me: Enhancing self-concept in kindergarten-age children through active school/business partnerships. *NAPS Communique*, 27(8), 20-35.
- Dikmen, F., Topaloğlu, Y., Atalay, İ. & Bosnali, S. (2019). Hatay/Ovakent Afganistan göçerlerinin kültürel evrilmesi üzerine. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23, 47-72.
- Domitrovich, C., Cortes, R. C. & Greenberg, M. (2007). Improving YoungChildren's Social and Emotional Competence: A Randomized Trial of thePreschool "PATHS" Curriculum. *Journal of Primary Prevention*. 28(2), 67-91.
- Eren, Z. (2019). Yönetici ve öğretmen görüşlerine göre göçmen çocukların eğitim sorunları ve çözüm önerileri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 213-234.
- Ergenekon, Y. (2013). Sosyal yeterlikle ilişkili kavramlar ve sosyal yeterliğin bileşenleri. S. Vural (Ed.) *Sosyal yeterliklerin geliştirilmesi*. (s.20-22). Ankara: Vize.
- Erikson, E. (1968). Identity: Youth and crisis. New York: Norton.
- Evirgen Geniş, N. ve Gözün Kahraman, Ö. (2018). Okul öncesi dönem çocuklarında bağlanma ve benlik algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3), 2446- 2454.
- Ferris, E. & Winthrop, R. (2010). Education and displacement: Assessing conditions for refugees and internally displaced persons affected by conflict. Background paper for the EFA Global Monitoring Report 2011. The hidden crisis: Armed conflict and education.
- Frey, K. S., Nolen, S. B., Edstrom, L. S. & Hirschtein, M. K. (2005). Effects a school-based social-emotional competence program: Linking children's goals, attributions, and behaviors. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 26(2), 171-200.
- Geyik, S. (2018). Göç ve Afganlar: "İstikrarlı Mülteciler", *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 128-159.

- Gizir, Z. & Baran, G. (2003). Anaokuluna devam eden dört-beş yaş çocuklarında sosyal davranışların gelişimi ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(25), 118.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2019). İkamet izinleri. <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri> sayfasından erişilmiştir (Erişim tarihi: 15.06.2019).
- Guglielmo, H. M. & Tryon, G. S. (2001). Social skill training in an integrated preschool program. *School Psychology Quarterly*, 16(2), 158-173.
- Harter, S. (2015). *The construction of the self: Developmental and sociocultural foundations*. New York: Guilford.
- Harunoğulları, M. (2016). Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler ve sorunları: Kilis örneği. *Göç Dergisi (GD)*, 3(1), 29-63.
- Jupp, J. J. & Griffiths, M. D. (1990). Self-concept changes in shy, socially isolated adolescents following social skills training emphasis role plays. *Australian Psychologist*, 25(2), 165-177.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, aile ve insan gelişimi*. İstanbul: Koç Üniversitesi.
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri: kavramlar, teknikler ve ilkeler*. Ankara: Nobel.
- Keller, H., Voelker, S. & Yovsi, R. D. (2005). Conceptions of parenting in different cultural communities: The case of west african nso and northern german women. *Social Development*, 14(1), 158-180.
- Kılıç, K. M. & Güngör Aytar, F. A. (2017). Erken çocuklukta sosyal becerilere sosyal beceri eğitiminin etkisi, sosyal becerilerle mizaç arasındaki ilişki. *Eğitim ve Bilim*, 42(191), 185-204.
- Köknal, Ö. (1995). *Kaygıdan mutluluğa kişilik*. İstanbul: Altın.
- Kumru, A., Sayıl, M. & Yağmurlu, B. (2011). The role of parenting goals, child rearing practices and child temperament in prosocial behavior among Turkish preschool children. 12. European Congress of Psychology. İstanbul.
- Leibham, M. B., Alexander, J. M. & Johnson, K. E. (2013). Science interests in preschool boys and girls: Relations to later self-concept and science achievement. *Science Education*, 97(4), 574-593.
- McKinney, E. P. & Rust, J. O. (1998). Enhancing preschool African American children's social skills. *Journal of Instructional Psychology*, 25(4), 235.
- Mead, G. H. (2017). *Zihin, benlik ve toplum*. Ankara: Heretik.
- Mize, J. & Ladd, G. W. (1990). A cognitive-social learning approach to social skill training with low-status preschool children. *Developmental Psychology*, 26 (3) 388-397. <https://doi.org/10.1037//0012-1649.26.3.388>
- Motlagh, G., Abeditorab, R., Bahadormotlagh, M., Hosain, M. & Farjami, A. (2015). The effectiveness of teaching social skills on self-esteem and dimensions (self, family, social and academic) in students with learning disabilities. *Journal of Applied Environmental and Biological Sciences*, 5(11), 689-694.
- Özbey, S. (2009). Anaokulu ve anasınıfı davranış ölçeği'nin (PKBS-2) geçerlik güvenirlik çalışması ve destekleyici eğitim programının etkisinin incelenmesi (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özgüven, İ. E. (2001). *Ailede iletişim ve yaşam*. Ankara: Pdrem.
- Özkan, H. K. (2015). Annelerin duyu sosyalleştirme davranışları ile çocukların benlik algısı ve sosyal problem çözmeye becerilerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özservet, Y. Ç., & Sirkeci, I. (2016). Editörden: Çocuklar ve göç. *Göç Dergisi*, 3(1), 1-4.
- Plumber, D. M. (2011). *Benlik saygısı çocuklarda nasıl geliştirilir?* İstanbul: Sistem.
- Polat, S. (2012). Okul müdürlerinin çok kültürlülüğe ilişkin tutumları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42(42), 334-343.
- Pomerantz, E. M. & Ruble, D. N. (1997). Distinguishing multiple dimensions of conceptions of ability: implications for self-evaluation. *Child Development*, 68(6), 1165-1180.
- Riggio, R. E., Throckmorton, B. & Depaola, S. (1990). Social skills and self-esteem. *Personality and Individual Differences*, 2(8), 799-804.

- Sakız, H. (2016). Göçmen çocuklar ve okul kültürleri: Bir bütünleştirme önerisi. *Göç Dergisi*, 3(1), 65-81.
- Searle, A. K., Miller-Lewis, L. R., Sawyer, M. G. & Baghurst, P. A. (2013). Predictors of children's kindergarten classroom engagement: Preschool adult-child relationships, self-concept, and hyperactivity/inattention. *Early Education & Development*, 24(8), 1112-1136.
- Spence, A. J. & Spence S. H. (1980). Cognitive changes associated with social skills training, *Behavior Research and Therapy*, 18, 265-272.
- Taylor, S. E., Peplau, L. A. & Sears, D. O. (2010). Sosyal psikoloji. *İmge*.
- TDK (Türk Dil Kurumu), (2019). Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/> sayfasından 22.10.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Teglasi, H. & Rothman, L. (2001). A Classroom-based program to reduce aggressive behavior. *Journal of School Psychology*, 39(1), 71-94.
- Topsakal, C., Meray, Z., & Keçe, M. (2013). Göçle gelen ailelerin çocuklarının eğitim-öğrenim hakkı ve sorunları üzerine nitel bir çalışma. *Journal of International Social Research*, 6(27), 639-357.
- Trawick-Smith, J. (2014). Erken çocukluk döneminde gelişim. (B. Akman, Çev. Ed.) Ankara: Nobel.
- Turaşlı, N. K. (2006). 6 yaş grubu çocuklarda "benlik algısını desteklemeye yönelik sosyal-duygusal hazırlık programı"nın etkililiğinin incelenmesi. (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Turaşlı, N. K. ve Zembat, R. (2013). 6 yaş grubu çocuklarda benlik algısını desteklemeye yönelik sosyal-duygusal hazırlık programının etkililiğinin incelenmesi. *NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21-16.
- Türkmen, S. & Özbey, S. (2018). 60-72 aylık okul öncesi dönem çocuklarının benlik algılarının bazı değişkenler ve motivasyon düzeyi ile ilişkisinin incelenmesi. *Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 4(12), 606-620.
- Uysal, A. (2014). Anne destekli, anne desteksiz sosyal beceri eğitimi alan ve almayan okul öncesi çocukların sosyal beceri düzeyleri ve benlik kavramlarının karşılaştırılması Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Uysal, A. (2016). Londra'daki Türkiyeli çocukların ulusaşırı mekânlarda duygusal coğrafyaları. *Göç Dergisi (GD)*, 3(1), 99-119.
- Uysal, A. ve Kaya Balkan, İ. (2015). Sosyal beceri eğitimi alan ve almayan okul öncesi çocukların, sosyal beceri ve benlik kavramı düzeyleri açısından karşılaştırılması. *Psikoloji Çalışmaları*, 35(1), 27-56.
- Verschuere, K. & Marcoen, A. (1999). Representation of self and socioemotional competence in kindergartners: Differential and combined effects of attachment to mother and father. *Child Development*, 70, 183-201.
- Verschuere, K., Marcoen, A., & Schoefs, V. (1996). The internal working model of the self, attachment, and competence in five-year-olds. *Child Development*, 67, 2493 - 2511.
- Webster-Stratton, C. & Reid, M. J. (2004). Strengthening social and emotional competence in young children-the foundation for early school readiness years classroom social skill nd problem-solving curriculum. *Infant and Young Children*, 17(2), 96-113.
- Yılmaz, H. A. (2016). Bir derleme: Benlik kavramına ilişkin bazı yaklaşımlar ve tanımlamalar. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 48, 79-89.
- Yiğit, R. ve Yılmaz, H. (2011). İlköğretim II. kademe öğrencilerinin sosyal beceri düzeyleri ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 335-347.
- Yukay, M. (2003). İlköğretim 3. sınıf öğrencilerine yönelik sosyal beceri programının değerlendirilmesi. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yurdakul, A., & Tok, T. N. (2018). Öğretmen gözüyle göçmen/mülteci öğrenci. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(2), 46-58.
- Zarotis, G. F. (2019). Positive self-concept through physical-sport activity of preschool children. *American Journal of Humanities and Social Sciences Research*, 3(2), 53-60.

EXTENDED ABSTRACT IN ENGLISH

Extended Summary

Introduction

Self perception of a child is shaped by his or her experience from the early years of life as well as by interests and needs creating his or her own self. A child, getting aware of one's self and distinguishing self and others, makes sense of the culture of the society he or she lives in and lays the foundations of his or her self (Erikson, 1968; Leibham, Alexander & Johnson, 2013). From this point of view, self perception of a child is directly influenced by the society he or she lives in and by the cultural values of the society. Particularly the war migrant children and those who are socioeconomically disadvantaged are influenced by both cultures but don't feel belonging to neither of them. Therefore, they are torn between and face many cultural and social problems with negative effects on their self. The adaptation of children to the social environment where they live in is facilitated by their social skills. In addition to facilitating the adaptation of children to their social environment, social skills are defined to have positive effect on peer relations by also improving the skills including cooperation, communication skills, sharing, self confidence, solidarity and empathy. In review of the relevant literature, several studies found that the social skill education programs for children supported positive social behaviours, reduced negative and problematic behaviours and provided them with behaviour control (McKinney and Rust, 1998; Teglassi and Rothman, 2001; Webster-Stratton and Reid, 2004; Frey, Nolen, Edstrom and Hirschstein, 2005). Evaluating from this perspective, the importance of social skill education is evident for the elimination of the problems suffered by migrant children and for their adaptation to the society they migrated to.

Purpose

The objective of the study to implement a social adaption and skill education program to the Afghan migrant children who have a negative life due to migration and are in a disadvantaged condition and to examine the effect of the program on the self-perception of the children.

Method

Social Skill Education Program was applied in the study with the objective to measure the effect of the education program on the self perception of children. Pretest-posttest experimental design without control group was used in the study for this purpose. The study group of the research consists of 17 migrant children in the ages of 60 to 72 months attending to the Keçiören Youth Centre selected by purposeful sampling. "DeMoulin Self-Concept Scale for Children", developed by Donald DeMoulin between 1995 and 1998 with a validity and reliability study in Turkey in 2006 by Turaşlı, was used in the study to measure the self perception of children. The Social Skill Education Program developed by Özbey (2009) was applied to the children in the study after obtaining necessary permissions. The program consists of 74 integrated activities in total. It was reviewed by taking into consideration in the achievement and indicators to support social skills, learning process and other program qualities in the renewed 2013 Preschool Education Program and finalized after obtaining expert opinions. Before application, the Social Skill Education Program was reviewed for applicability to Afghan children and revised after obtaining expert opinions.

Findings

As a result of the study, a significant difference was found in the analyses in favour of the posttest between the scores of the children before and after the Social Adaptation and Skill Education Program ($p < 0.05$). A significant difference was found in favour of the posttest between the scores of posttest and permanence test and in favour of the pretest between the scores of pretest and permanence test which were conducted to determine the permanence of the program ($p < 0.05$). This was interpreted in a way that the applied program had a positive and significant effect on the self perception scores of children while this effect continued with some decrease through the course of time.

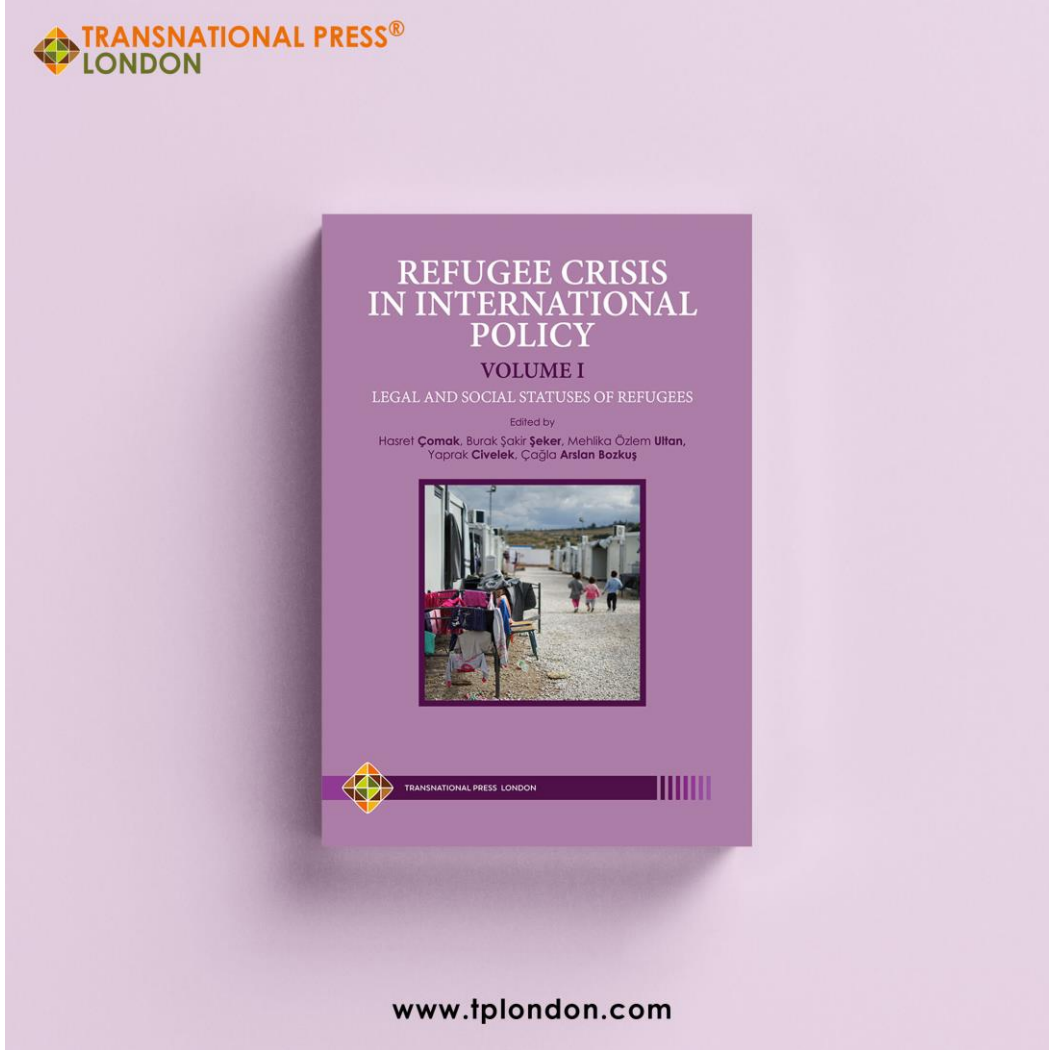
Discussion & Conclusion

A significant difference was found between the scores of three measurements as a result of the Freadman Test which was conducted to determine the difference between the pretest, posttest and permanence test scores of the Afghan children attending to the social skill education from the Self Concept Scale (Table 1). As a result of the Wilcoxon Signed Ranks Test which was conducted to determine which tests had the difference, it was found that the difference was in both subdimensions of the scale between the pretest and posttest in favour of the posttest (Table 2). It was found that there was a significant difference in favour of the posttest between the posttest and permanence test scores of children (Table 3). Upon examining the descriptive statistics results of the pretest-posttest and permanence test, it was found that the self perception of children developed with the effect of the program in both of the self efficacy and self respect dimensions (Table 5), that, however, permanence was reduced after the program while the permanence scores of children were still significantly high compared to their pretest scores (Table 4). Upon reviewing the relevant literature; several studies found that the social skill educations increased the social skills of children and had positive contribution to their self development (Jupp & Griffiths, 1990; Uysal and Kaya Balkan, 2015; Ali, Abdel-Fatah, Mahmoud & El-Sayad (2018). Children who have to leave their countries due to war have great difficulties to adapt to the social qualities of the country they migrate to (Angel, Hjern & Ingleby, 2001). Therefore, the educations to provide the migrant children with for their adaptation to the social life of the country they migrate to are essential. According to Ferris & Winthrop (2010), the education to be given to the children who have to leave their countries due to war is very important with regards to their ability to establish positive communication with the people around them, to support their social development and to learn the social values of the society they migrate to. As a result of analyses conducted after the given social skill education, it was found that the education was effective on the self perception of children, that their self efficacy and self respect increased while permanence reduced after the program. It can be concluded that the effect of education may be reduced since the environmental conditions of children continued to have negative effect on their self perception. Upon examining the results of the studies, it is seen that the environment of children have great effects on the social development and self perception of children (Spence & Spence, 1980 and Keller, Voelker & Yovsi, 2005).

In the study, the Social Skill Education was applied to 17 Afghan children in a classroom within the Keçiören Youth Centre with necessary permissions obtained before the application. Further studies may be planned in the preschool education institutions and public education centres attended by migrant children to ensure permanence and to increase the

generalisability of the social skills that were aimed to be provided to the children within the program. It is found that the social education program provided to the children was effective on their self perception, that the self efficacy and self respect of children increased while the permanence decreased after the program. The length of the program may be kept longer to ensure permanence of the targeted behaviours.

Refugee Crisis In International Policy – Volume I – Legal And Social Statuses Of Refugees
Edited By Hasret Çomak, Burak Şakir Şeker, Mehlika Özlem Ullan, Yaprak Civelek, Çağla Arslan Bozkuş
Published: 2021

